

УГО ЧАВЕС И ПОЛИТИКАТА НА БОЛИВАРСКА РЕПУБЛИКА ВЕНЕЦУЕЛА

Биляна Цекова¹

Венецуела е държавата в Латинска Америка с най-продължителното демократично управление, макар това да звучи някак странно на фона на съвременните политически процеси. След военната диктатура на Маркос Перес Хименес (1948-1958), страната е управлявана от демократични правителства. През 70-те години Венецуела е трети световен износител на петрол. Но по същото време се появяват едни от основните проблеми на страната – изключително високата зависимост от петролните приходи и разрастването на корупцията.

След като през 80-те години се появява като трайна тенденция спадът в доходите от износ на петрол, натрупаният от правителството външен дълг рязко се увеличава и настъпва бягство на частните капитали от страната. Започва ръст на инфлацията, безработицата, недостига на жилища, задълбочава се критичната бедност.

В периода 1992-1994 г. Венецуела изживява сериозна икономическа и политическа криза. Тогавашният президент Карлос Андрес Перес прилага стабилизационна програма, която не дава очакваните резултати. Икономическият спад и рецесията се задълбочават. Изостря се социалното недоволство. През м. февруари и м. ноември 1992 г. група офицери (Уго Чавес, Ариас Карденас и др.) правят опит за държавен преврат. Лидерите на неуспешните опити за преврат влизат в затвора, но печелят симпатиите на широки слоеве от бедното население, както и на редица интелектуалци с лява ориентация.

През 1993 г. се провеждат предсрочни избори, спечелени от Рафаел Калдера и създадената от него „Национално обединение“ („Конверхенсия насионал“). В резултат на предприетите либерални икономически мерки, през 1997 г. започва известно икономическо съживяване. Намалена е инфлацията, а износът започва постепенно да се увеличава. Но правителството не успява да възстанови обществената подкрепа за своята политика.

---

¹ Студент в програмата по Международни отношения на НБУ.

На този фон започва политическата кариера на Чавес. Уго Рафаел Чавес Фриас (на испански: Hugo Rafael Chávez Frías) е роден на 28 юли 1954 г. в Сабанета. Син е на Уго де лос Рейес Чавес (бивш регионален директор на образованието и бивш член на консервативната Социално-християнска партия, който в момента е управител на щата Баринас) и Елена Фриас де Чавес. Самият Уго Чавес има четири деца: Роза Вирджиния, Мария Габриела, Уго Рафаел и Росинес. Женен е два пъти и в момента е разведен с втората си жена. Той е вярващ християнин, въпреки че има леви убеждения.

Чавес завършва Венецуелската Академия по военни науки на 5 юли 1975 след защита на магистърска степен по военна наука и техника. Продължава своето образование в магистърската програма по политическа наука в университета "Симон Боливар", който не успява да завърши.

През 1994 г. президентът Рафаел Калдера амнистира бившите участници в опита за преврат. Уго Чавес, който е бил лидер на опита за преврат през м. февруари 1992 г., след освобождаването от затвора се отказва от дотогавашната си конспиративна дейност и създава партията "Движение Пета Република" (Movimiento Quinta República (MVR)). Това наименование произтича от целта на партията – да предизвика приемането на нова конституция и на тази основа да се стигне до изграждането на нова държавност на т.н. "пета република". Тя трябва да замени възникналата след диктатурата на Марко Перес Хименес "четвърта република", която се обвинява в корупция и партокрация.

През м. декември 1998 г. Уго Чавес печели президентските избори. Т. нар. традиционни партии (социалдемократическата "Аксион Демократика" и християн-социалната "КОПЕЙ"), които в продължение на 40 години са се сменяли в управлението на страната, не само губят изборите, но и изпадат в трудно преодолима криза. Настъпва рязка промяна в състава на политическата класа.

Президентът Уго Чавес обявява още в деня, в който встъпва в длъжност, референдум за свикване на Конституционно събрание, което трябва да изработи нов основен закон на страната. През 1999 г. "Движение Пета Република" печели с убедителна преднина три избирателни кампании – референдум за свикването на Конституционно събрание, избори за депутати и референдум за новата, т.н. "Боливарска конституция".

Новата конституция променя името на държавата – от Република Венецуела в Боливарска Република Венецуела. Заедно с това се предвижда промяна в мандата на президента – той става 6-годишен, с право на непосредствено преизбиране. Конституцията узаконява пет държавни власти – наред със законодателната,

изпълнителната и съдебната власт са добавени още две независими власти: гражданската власт – съставена от омбудсмана (*defensor del pueblo*), генералния прокурор (*fiscal general*) и президента на Сметната палата (*contralor general*) и изборителната власт в лицето на Националния изборителен съвет и подчинените му Национална изборителна хунта, Комисията за гражданския и изборителния регистър и Комисията за политическо участие и финансиране.

Конституцията допуска свикването на ревокативен референдум за прекратяване мандата на изборните длъжности (президент, депутати, губернатори, кметове и съветници). Това обаче може да стане, ако са изпълнени няколко условия: трябва да е изтекла първата половина от мандата, да бъдат събрани необходимият брой подписи (минимум 20% от записаните в изборителните списъци), както и броят на вота за прекратяване на мандата да бъде по-голям от вота, с който е избрано съответното длъжностно лице.

На базата на “Боливарската конституция” Уго Чавес свиква през 2000 г. нови президентски избори и избори за регионална и местна власт. Резултатите отново са в полза на “Движение Пета Република” и неговите коалиционни партньори (партии от левия и радикално левия спектър). На 30 юли 2000 г. Уго Чавес получава на президентските избори 59,2% от гласовете и по този начин получава мандат до 10 януари 2007 г.

През м. септември 2001 г. президентът Чавес представя в парламента “Национален план за икономическо и социално развитие за периода 2001 – 2007 г.” Според този план, до 2007 г. трябва да бъдат постигнати 30% от набелязаните социални и икономически цели на боливарската революция, които като цяло трябва да бъдат реализирани до 2021 г. Националният план е разгърнат в пет области²:

- *В икономическата част* основната цел е развитието на “продуктивна икономика”, чието постигане е обвързано с диверсификация на икономиката, която до момента се развива на базата на нефтодобива. Предвидено е и “демократизиране на капитала” чрез промяна на условията за кредитиране.
- *В социалната област* основна цел е постигането на социална справедливост чрез гарантиране на социалните права на гражданите и усъвършенстване на разпределението на приходите и националното богатство.
- *В политическата област* приоритет е “изграждането и укрепването на боливарската демокрация”, чрез укрепване на политическата и социална

---

² <http://www.gobiernoenlinea.ve/misc-view/index.pag>

стабилност, развитие на правно-нормативната уредба, създаване на условия за деконцентриране и децентрализация на населението и на административния апарат.

- *В областта на териториалното разпределение на производствените фактори* основната цел е създаването на специални зони на устойчиво развитие и осъществяване на поземлена реформа.
- *В областта на международната политика* основна цел на програмата е “укрепване на националния суверенитет и подкрепа за един многополюсен свят”, като се засилва “директната дипломация” и се работи за по-нататъшно сближаване със страните от ОПЕК и задълбочаване на сътрудничеството “Юг – Юг”.

През 2001 г. обаче започва известен отлив в популярността на президента Чавес. Политическата опозиция използва този факт и се обединява в т. нар. “Демократична координация” (“Coordinación nacional”), с най-голямата синдикална конфедерация (CTV), федерацията на индустриалните и търговските камари (FEDECAMARAS) и широк кръг формации на гражданското общество, както и някои военни настояват за оставката на президента Чавес.

Една година по-късно, на 11 април 2002 г., е извършен държавен преврат. В продължение на около 48 часа президентът Уго Чавес е отстранен от властта и за президент се прокламира тогавашният ръководител на FEDECAMARAS, Педро Кармона. Два дни по-късно Уго Чавес е възстановен на президентския пост.

На 23 май 2003 г., след продължителна политическа криза, съпътствана от вълна от стачки и протести, представителите на правителството и политическите и социални фактори, които го подкрепят, от една страна, и от друга – от “Демократична координация” и политическите и граждански организации, участващи в нея, подписват споразумение против насилието и за мирно разрешаване на кризата. Споразумението е резултат от 6-месечната работа на кръгла маса между управляващите и опозицията при посредничеството на генералния секретар на Организацията на американските държави Сесар Гавирия, Център “Картър” и Програма на ООН за развитие.

Политическата опозиция, FEDECAMARAS и CTV организират в началото на 2004 г. събирането на подписи за свикването на ревокативен референдум за прекратяване мандата на президента Уго Чавес. Президентът отговаря с реализацията на широка и щедро финансирана социална програма (стотици хиляди стипендии за ученици и студенти, безплатна медицинска помощ за бедните слоеве, кредити с много ниски лихви за създаването на кооперативи и малки предприятия и т.н.).

Ревокативният референдум се провежда на 15 август 2004 г. Президентът Уго Чавес го печели с 59,25%. През м. септември 2004 г. той прави реорганизация на правителството. Създадени са три нови министерства: министерство на народната икономика (за изграждане и развитие на кооперативното движение), министерство за финансиране на развитието (насърчаване и кредитиране на малките и средни предприятия), министерство на жилищната политика (държавно строителство на жилища за бедните слоеве).

През м. ноември 2004 г. се провеждат редовни избори за губернатори, кметове и регионални законодателни съвети. Ръководената от президента Уго Чавес коалиция печели 20 от 22-те губернаторски места, както и над 80% от кметските места. Редица международни наблюдатели, обаче, изразяват известно съмнение в истинността на изборните резултати, макар това да не е официално доказано.

На 4 декември 2005 г. се състоят парламентарни избори във Венецуела. Три дни преди това основните опозиционни партии обявяват, че изтеглят своите кандидати за местния парламент поради непрозрачност в дейността на Централния електорален съвет. Регистрирана е много ниска избирателна активност, гласували са 25% от избирателите, който резултат е своеобразна победа за опозицията, но същевременно опозицията се лишава от присъствие в парламента. Партиите, подкрепящи президента Чавес, са спечелили всички 167 места в парламента. Според анализаторите в Държавния департамент на САЩ, Венецуела върви към установяване на едноличен режим на президента Чавес.

Противно на очакванията, избирателния процес премина в спокойна обстановка, без инциденти, които да хвърлят сянка върху процеса и неговите резултати. По време на подготовката и провеждането на изборите са присъствали около 400 международни наблюдатели от ЕС, ОАД и различни електорални институции от Латинска Америка.

На 3 декември 2006 г. Уго Чавес е преизбран за президент на Републиката за периода 2007 – 2013 г. с 63,1% от гласовете. (за информация, през 1988 г. е избран с 56%, 2000 г. – 59,7% и на ревокативния референдум – с 59,1%). Броят на въздържалите се е около 25,24% от гласоподавателите (16 млн. души). Обикновено този процент е между 30 и 35%. Подготовката и провеждането на изборите е преминала при твърде сложна обстановка и при нарастване на напрежението в обществото. В изборите са участвали 14 кандидати за президент и 79 политически организации с различна политическа ориентация. Водещият кандидат от опозицията Мануел Росалес, губернатор на щата Сулия, е спечелил 4 287 467 гласа. Изборите са били наблюдавани от представители на ЕС, ОАД, Института Картър и др.

През март 2007 г. президентът Чавес обяви, че през следващите месеци ще бъде създадена новата Обединена социалистическа партия на Венецуела (ОСПВ). Трите значими леви политически сили – „Можем” (Подемос), Венецуелска комунистическа партия (ВКП) и Отечество за всички (ОЗВ) заявяват, че в най-близките им планове не стои въпросът за тяхното разпускане и вливане в ОСПВ.

По конституция, Венецуела е федеративна република. Венецуела административно е разделена на 22 щата, столичен окръг, федерални владения и федерални територии (11 островни групи, съставени от 72 острова в Карибско море). Държавен глава е президентът, който съгласно Конституцията от 1999 г. се избира пряко за срок от 6 години, с право да бъде преизбиран. Изпълнителната власт се осъществява от правителство, оглавявано и назначавано от президента на страната. Законодателната власт се осъществява от еднокамерно Национално събрание (Asamblea Nacional), състоящо се от 165 депутати. Мандатът на депутатите е 5-годишен, с право да бъдат преизбирани за не повече от два последователни мандата. На изборите на 30 юли 2000 г. мнозинство спечели партията “Движение Пета Република”. Ръководството на венецуелския парламент се избира за срок от една година.

В този ред на мисли, Чавес отговаря на формалните критерии за упражняване на властта. Освен това, за разлика от други моменти в историята на латиноамериканските държави, във Венецуела не са забранени опозиционните партии, макар и тяхното влияние да се смята за силно контролирано и трудно действащо. Така, основни политически партии в Боливарска Република Венецуела са³:

- “Движение Пета Република” (Movimiento Quinta Republica, MVR) - създадено през 1997 г. от Уго Чавес и спечелило изборите през м. октомври 1998 г.
- Партия Демократично Действие (Acción Democrática, AD) - създадена през 1941 г. Реформистка партия, членува в Социалистическия интернационал. Президент на партията е Хенри Рамос Алуп.
- Партия “Родина за всички” (Patria Para Todos, PPT) – лявоориентирана партия, създадена през 1997 г. с президент Хосе Алболнос, в коалиция с Движение Пета Република.
- Партия “Първо справедливост” (Primero Justicia, PJ) – центристка партия с национален координатор Хулио Борхес
- Партия “Проект за Венецуела” (Proyecto Venezuela) – дясноцентристка партия с християнсоциален характер, с президент Енрике Салас Рьомер.

---

³ <http://www.nationsencyclopedia.com/americas/venezuela-political-parties.html>

- КОПЕЙ (COPEI) - християнсоциална партия, основана през 1946 г. с президент Едуардо Фернандес.
- Партия “Движение към социализъм” (Movimiento al Socialismo MAS) – лявоцентристка партия, сред чиито създатели е политикът с български произход Теодоро Петкоф.

Венецуела е с устойчива четвърта позиция сред икономиките на Латинска Америка. Големите петролно-газови резерви, разнообразните стратегически природни ресурси (железни руди, боксит, диаманти, злато и др.), както и ниската ѝ външна задлъжнялост я правят слабо уязвима за международните финансови сътресения и икономически кризи. Страната има силно развита нефтодобивна и нефтопреработвателна индустрия, износител е на петрол и неговите деривати, алуминий, желязна руда, някои произведения на леката промишленост, кафе, какао и др. Внася предимно машини, транспортни средства, хлябно зърно, соя, мляко, лекарства, химикали и други.

След ревокативния референдум и регионалните избори настъпва стабилизиране на политическата обстановка. След дълбоката политическа и икономическа криза през 2002-2003 г., Венецуела отбелязва през 2004 г. рекорден икономически растеж от 17,9%, както и подобряване на редица макроикономически показатели.

През 2005 г. позитивната тенденция се запазва и националната статистика отчита ръст от 7,9%. Най-успешно са се развивали секторите на строителството, търговията, транспорта и финансите. Наблюдава се експанзия на социалната политика на правителството и силно политизиране на външнотърговските партньори на Венецуела. Страната разполага и с голям валутен резерв. В края на 2005 г. той възлиза на 27,2 млрд. щ. д., а в края на 2006 г. – 36,6 млрд. щ. д.

През 2006 г. брутният вътрешен продукт на страната възлиза на 90 милиарда щ. д., нараснал е с 10,3% спрямо 2005 г., инфлацията е 17%, безработицата – 8,8%.

Външният дълг на Венецуела е относително нисък - възлиза на 28,6 млрд. щ. дол.(около 38,8% от БНП). Суровият петрол и нефтопродуктите осигуряват около 25% от БНП и 70% от валутните постъпления на Венецуела. За бюджета на армията през 2007 г. са предвидени 4,8% от бюджета на правителството или 1,6% от БВП.

За 2007 г., по данни на Венецуелската централна банка се предвижда икономически ръст от около 8%. Продължава политиката на одържавяване. Страните, към които е ориентиран венецуелският износ, са: САЩ, Колумбия, Холандия, Еквадор, Перу, Бразилия и др.

Изключително интересен, обаче, е фактът, че за най-големия процент от износа си на петрол (над 75%) Венецуела има като купувач САЩ. Това кара редица международни анализатори да спекулират с най-различни теории, включително и такива от конспиративно естество, относно международните отношения между Венецуела и САЩ, както и на техните лидери.

Самият Чавес се определя като социалист и социалдемократ. Вътрешната му политика се характеризира с незачитане на неолибералното разбиране за правото на неприкосновена частна собственост, като често срещано явление е национализацията на предприятия и природни ресурси, които не се експлоатират или са изоставени от бившите си собственици. Има закони, затрудняващи експлоатирането на ресурсите, вследствие на които стотици хиляди акри земя са подарени на местните общности от крупни капиталисти. Демокрация на участието стои в основата на политико-икономическата визия на правителството на Чавес за развитието на Венецуела. По различни начини подобностите биват стимулирани да вземат участие в управлението на държавата и на икономическите субекти, в които участват.

Външната политика на Чавес е насочена основно срещу империализма и в посока на увеличаване на сътрудничеството с останалите развиващи се страни за сметка на работата с транснационалните корпорации от САЩ и Западна Европа. Твърде близки са отношенията с Боливия на Ево Моралес, Еквадор на Рафаел Кореа и Куба. През 2008 г. президентът Чавес посещава редица страни като Русия, Китай и Виетнам, но също така и Испания, Аржентина и Бразилия. Руският президент Дмитрий Медведев посещава официално Венецуела през същата година и двете страни подписват редица договори в областта на газо-нефтената промишленост, отбраната и ядрената енергетика на стойност милиарди долари. По същото време се провежда и съвместно военно учение между военноморските сили на Венецуела и Русия. Венецуела има и отлични дипломатически отношения с Иран и арабските страни от Персийския залив. В последните свои политически изявления и речи Уго Чавес заявява, че неговата държавна политика във външнополитически план се стреми към създаването на един многополюсен свят, а не на еднополюсен с център САЩ, както това е днес.

По силата на геополитическото си положение, както и поради ролята си на основен петролен доставчик за икономиките на всички карибски държави, както и за Бразилия, Аржентина и част от Централна Америка, Венецуела заема ключово място в отношенията между отделните интеграционни блокове в региона. Като пълноправен член на "Меркосур" от 10 декември 2005 г., и с определящото си влияние върху "Кариком", Венецуела - без да има мащабите на Бразилия, Мексико и Аржентина -

играе важна политическа и икономическа посредническа роля в континентален мащаб. Изключително бързото приемане на Венецуела за член на “Меркосур” се дължи на енергийните и финансови изгоди, с които Венецуела облагодетелства в последно време както Аржентина, така и Бразилия и Уругвай. През 2006 г., след сключването на двустранни договори за свободна търговия със САЩ от страна на Колумбия и Перу, Венецуела напусна “Андската общност на нациите”.

Венецуела оказва съществено влияние върху интеграционните процеси на континента. Тя е противник на проекта за формирането на Зона на свободна търговия на американските държави, инициран от САЩ. В същото време работи активно за формирането на интеграционен блок между страните от Южна Америка. Страната е един от основателите и най-активните членове на ОПЕК. Членува в Движението на необвързаните страни, Организацията на американските държави, Групата Рио, Групата на 3-те (Венецуела, Колумбия, Мексико), Асоциацията на карибските държави и други субрегионални групировки.

На 6 септември 2005 г. президентът Чавес и държавните ръководители на 14 държави от Карибския басейн (с изключение на Барбадос и Тринидад и Тобаго) са подписали споразумение, което осигурява доставката на венецуелски нефт за тези страни при преференциални условия. По този начин Венецуела се превръща в почти изключителен източник и дистрибутор на нефт за страните от региона. За прилагане на подписаното споразумение е създадена фирмата “Петрокарибе”, чийто основен пакет от акции притежава Венецуела, която от една страна укрепва силно своите позиции сред карибските държави, от друга – реализира част от интереса си за създаване на алтернативни пазари за износа на нефт. В момента вече близо 90% от венецуелския петрол се експортира за САЩ⁴.

През 2006 г. възникваха и затихваха в публичното пространство напрежения в отношенията между Венецуела и отделни страни в региона. По време на предизборните кампании в Перу и Мексико, между ръководители на Венецуела – Перу, Венецуела – Мексико, бяха разменени остри реплики и ръководството на съответните дипломатически мисии беше снижено на ниво временно управляващи.

Отношенията между Венецуела и САЩ са сложни, напрегнати. От Венецуелска страна периодически се отправят обвинения към САЩ за имперски намерения, за намеса във вътрешните ѝ работи, остро се критикува политиката на САЩ в Латинска Америка и в други региони – Ирак, Израел - Ливан, Иран, Афганистан и др. Своеобразен връх в отношението към САЩ е речта на президента У. Чавес в ООН, в която той отправи недопустими лични нападки.

---

⁴ <http://www.venexport.com/>

По информация на Блумберг, в началото на 2007 г. президентът Чавес е предложил да се създаде Южна банка, която да замести международните кредитни институции за Латинска Америка и да се избегнат политическите условия, които диктува МВФ. Според същия източник Венецуела и Аржентина предвиждат да внесат 10% от валутните си резерви за първоначален капитал на банката. Еквадор и Боливия са потвърдили намерението си да участват в банката.

Във външната политика на страната особено значение се придава на отношенията с държавите от региона, както и на сътрудничеството “Юг – Юг”. Приоритетно значение в региона имат Бразилия, Аржентина и Уругвай. Изключително тесни в политическо и икономическо отношение са отношенията с Куба и с Боливия. Връзките с Колумбия са интензивни, но често преминават в конфликтно състояние.

Сред страните от Европейския съюз най-активни са отношенията на Венецуела с Испания и Италия.

Китай, Индия и Русия са с нарастващо значение във външната политика на Венецуела. Петролът е много важен инструмент на венецуелската дипломация. Повечето карибски държави зависят от петролните доставки от Венецуела. Каракас използва някои противоречия между арабските страни и се налага като неформален лидер в ОПЕК.

Връзките с Китай и Индия са с големи перспективи поради засилващият се интерес на тези страни към природните ресурси на Венецуела. Протича процес и на сближаване на Венецуела и с други държави от Азия – с Виетнам и Иран, а в Евразия – с Беларус и Туркменистан. -

Използвани източници:

<http://bg.monediplo.com/article163.html>

<http://www.okolosveta.com>

<http://www.mfa.bg>

<http://bg.wikipedia.org>

<http://www.gobiernoonlinea.ve>

<http://www.venexport.com/>

<http://www.nationsencyclopedia.com/americas/venezuela-political-parties.html>